

ЕМОЦІЙНІ СТАНИ СТУДЕНТІВ I–VI КУРСІВ НА ЛАБОРАТОРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТТЯХ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

THE EMOTIONAL STATES OF THE STUDENTS OF THE I–VI COURSES ON LABORATORY TRAINING SESSIONS AT HIGH SCHOOL

У статті представлено результати теоретичного аналізу проблеми емоційних станів студентів та емпіричного дослідження особливостей емоційних станів студентів I–VI курсів на лабораторних навчальних заняттях. Підвищений інтерес психологів до проблеми емоційних станів студентів під час навчальних занять зумовлений тим, що емоції та психоемоційні стани є важливим чинником, який впливає на життєдіяльність особистості загалом і навчально-професійну діяльність зокрема. Емоційний стан складається зі структурних компонентів, у тому числі самопочуття, активності й настрою. Вони впливають на процес навчальної діяльності, взаємодію викладача і студента, результативність їхнього співробітництва у виші. Розглянуто параметри оцінювання проявів емоційних станів студентів: самопочуття, психоемоційні реакції на розумове навантаження, загальний психічний стан; активність, рухливість, швидкість і темп протікання психічних функцій; настрої, особливості емоційного фону роботи фізіологічних і психічних функцій. У ході емпіричного дослідження виявлено статеві особливості емоційних станів студентів на лабораторних заняттях у виші протягом усього процесу навчання з першого по шостий курси. Установлено міру вираженості самопочуття, активності й настрою в студентів I–VI курсів навчання. У хлопців і дівчат з I по VI курси самопочуття має позитивні риси прояву. У хлопців і дівчат з I по VI курси рівень активності має позитивні ознаки, у хлопців – більш позитивно виражені. Швидкість і темп протікання їхніх психічних функцій мають середню міру вираженості. У хлопців і дівчат із I по VI курси рівень настрою має позитивні ознаки. Перспективою подальших досліджень є порівняння емоційних станів студентів на лекційних, семінарських і лабораторних заняттях із приділенням уваги гендерному аспекту дослідження.

Ключові слова: емоційний стан, навчально-професійна діяльність, самопочуття, активність, настрої.

The article presents the results of theoretical analysis of the problem of emotional states of the students and empirical study of emotional states at laboratory training sessions. The increased interest of psychologists to the problem of emotional states of students during classes is due to the fact that emotions and psycho-emotional states are an important factor influencing the life of the individual in general and professionally-oriented learning activities in particular. Emotional state consists of structural components, including well-being, activity, and mood. They affect the process of educational activities, the interaction of teacher and student, the effectiveness of their cooperation in higher education institution. The parameters of assessment of manifestations of emotional states of the students are considered as following ones: the state of health, psycho-emotional reactions to mental load, general mental state; activity, mobility, speed and pace of mental functions; mood, features of the emotional background of physiological and mental functions. The empirical study has revealed gender characteristics of the emotional states of the students at laboratory training sessions at universities throughout the learning process from the first to the sixth year of education. The degree of expression of well-being, activity and mood of the students of the I–VI courses has been established. The boys and the girls from the I to the VI courses have positive features of well-being. The boys and the girls from the I to the VI courses have positive signs of the level of activity. The speed and pace of their mental functions are moderate. The boys and the girls from the I to the VI courses have positive signs of the mood. The prospect of further research is to compare the emotional states of the students at lectures, seminars and laboratory training sessions with attention to the gender aspect of the study.

Key words: emotional state, educational and professional activities, well-being, activity, mood.

УДК 159.9
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.16.20>

Грицук О.В.

к.психол.н., докторантка кафедри
практичної психології
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми. Емоції та психоемоційні стани є важливим чинником, що впливає на життєдіяльність особистості загалом і на навчально-професійну діяльність зокрема. Емоційний стан як багатогранне явище складається з багатьох структурних компонентів, у тому числі самопочуття, активності й настрою. Вони впливають і на сам процес навчальної діяльності, і на взаємодію викладача та студента, і на результативність їхнього співробітництва у виші, тому важливо врахувати особистісні характеристики студентів,

а також гендерні особливості їхньої емоційної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сьогодні мало досліджень, присвячених індивідуальним особливостям емоційних станів студентів, у тому числі гендерному аспекту, під час навчальних занять у вищій школі. Дослідники приділяють увагу вивченню зв'язків між емоційними станами студентів і задоволеністю від результатів навчальної діяльності [11, с. 7], мотивацією в професійно-орієнтованій навчальній діяльності [2, с. 149; 9, с. 17;

15, с. 50], емоційним інтелектом [6, с. 216], напруженими ситуаціями в навчанні [5, с. 119; 7, с. 210], однак дослідження стосуються емоцій загалом і не диференціюють їх проявів за курсами навчання студентів. Особливостям лабораторних навчальних занять у вищій школі присвячені дослідження вчених [4, с. 11; 8, с. 147], але особливості впливу емоційних станів на успішність студентів, а також на викладача як суб'єкта діяльності не розкриті.

Постановка завдання. Метою статті є презентація результатів емпіричного дослідження гендерних особливостей емоційних станів студентів вищих навчальних закладів на лабораторних заняттях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проявів емоційних станів студентів на лабораторних заняттях відбувалося за допомогою методики «САН: самопочуття, активність, настрої» [1, с. 7]. Отримані дані оброблено за допомогою пакету STATISTICA 12 [10, с. 4513]. Для порівняння вибірок застосовано t-критерій для незалежних вибірок [3, с. 220; 12, с. 95; 13, с. 69; 14, с. 140]. У дослідженні вибірка складалася зі 193 студентів I–VI курсів вищих навчальних закладів України: 24 студенти I курсу (9 дівчат, 15 хлопців), 45 – II курсу (18 дівчат, 27 хлопців), 23 – III курсу (9 дівчат, 14 хлопців), 48 – IV курсу (20 дівчат, 28 хлопців), 33 – V курсу (18 дівчат, 15 хлопців), 20 – VI курсу (11 дівчат, 9 хлопців).

У результаті порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою хлопців I та II курсів на лабораторних навчальних заняттях встановлено, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 4,40, вибірка з хлопців II курсу – середній бал 4,48, критерій рівності дисперсій Левіна $p = 0,707218$; 2) «активність» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 5,13, вибірка з хлопців II курсу – середній бал 4,92, критерій рівності дисперсій Левіна $p = 0,873239$; 3) «настрій» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 4,86, вибірка з хлопців II курсу – середній бал 4,70, критерій рівності дисперсій Левіна $p = 0,516183$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців I та II курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Під час порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою дівчат I та II курсів на лабораторних заняттях ми виявили, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 4,77, вибірка з дівчат II курсу – середній бал 4,55, критерій рівності дисперсій Левіна $p = 0,785018$; 2) «активність» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 5,00, вибірка з дівчат II курсу – середній бал 4,94, критерій рівності дисперсій Левіна $p = 0,330837$; 3) «настрій» вибірка з дівчат I курсу має середній бал

4,33, вибірка з дівчат II курсу – середній бал 4,66, критерій рівності дисперсій Левіна $p = 0,637687$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат I та II курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою хлопців I та III курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 4,40, вибірка з хлопців III курсу – середній бал 4,21, критерій рівності дисперсій Левіна $p = 0,163030$; 2) «активність» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 5,13, вибірка з хлопців III курсу – середній бал 5,07, критерій рівності дисперсій Левіна $p = 0,115047$; 3) «настрій» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 4,86, вибірка з хлопців III курсу – середній бал 4,64, критерій рівності дисперсій Левіна $p = 0,690324$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців I та III курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою дівчат I та III курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 4,77, вибірка з дівчат III курсу – середній бал 4,77, критерій Левіна $p = 0,090516$; 2) «активність» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 5,00, вибірка з дівчат III курсу – середній бал 4,7, критерій Левіна $p = 0,203192$; 3) «настрій» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 4,33, вибірка з дівчат III курсу – середній бал 4,55, критерій Левіна $p = 0,423570$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності і настрою дівчат I та III курсів не виявлено ($p = 0,1$).

У результаті порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою хлопців I та IV курсів на лабораторних навчальних заняттях, встановлено, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 4,40, вибірка з хлопців IV курсу – середній бал 3,96. Виявлені статистично достовірні значущі відмінності ($t = 2,142386$, $p = 0,038149$). Критерій Левіна вказує на те, що дисперсії двох розподілів статистично значущо різняться ($p = 1,000000$); 2) «активність» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 5,13, вибірка з хлопців IV курсу – середній бал 5,00, критерій Левіна $p = 0,449759$; 3) «настрій» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 4,86, вибірка з хлопців IV курсу – середній бал 4,60, критерій Левіна $p = 0,728565$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців I та IV курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Під час порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою дівчат I та IV курсів на лабораторних заняттях ми виявили, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 4,77, вибірка з дівчат IV курсу – середній бал 4,40, критерій Левіна $p = 0,627155$; 2) «активність» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 5,00, вибірка з дівчат IV курсу – середній бал 4,85, критерій Левіна $p = 0,479312$; 3) «настрій» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 4,33, вибірка з дівчат IV курсу – середній бал 4,45, критерій Левіна $p = 0,522540$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат I та IV курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою хлопців I та V курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 4,40, вибірка з хлопців V курсу – середній бал 4,46, критерій Левіна $p = 0,965508$; 2) «активність» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 5,13, вибірка з хлопців V курсу – середній бал 4,93, критерій Левіна $p = 0,410657$; 3) «настрій» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 4,86, вибірка з хлопців V курсу – середній бал 5,06, критерій Левіна $p = 0,874777$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців I та V курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою дівчат I та V курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 4,77, вибірка з дівчат V курсу – середній бал 4,66, критерій Левіна $p = 1,000000$; 2) «активність» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 5,00, вибірка з дівчат V курсу – середній бал 4,83, критерій Левіна $p = 0,607829$; 3) «настрій» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 4,33, вибірка з дівчат V курсу – середній бал 4,55, критерій Левіна $p = 0,598306$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат I та V курсів не виявлено ($p = 0,1$).

У результаті порівняння середніх значення показників самопочуття, активності й настрою хлопців I та VI курсів на лабораторних навчальних заняттях, установлено, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 4,40, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 4,33, критерій Левіна $p = 0,511263$; 2) «активність» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 5,13, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 5,22, критерій Левіна $p = 0,141542$; 3) «настрій» вибірка з хлопців I курсу має середній бал 4,86, вибірка

з хлопців VI курсу – середній бал 4,88, критерій Левіна $p = 0,013635$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців I та VI курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Під час порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою дівчат I та VI курсів на лабораторних заняттях ми виявили, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 4,77, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,54, критерій Левіна $p = 0,167687$; 2) «активність» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 5,00, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,81, критерій Левіна $p = 0,625103$; 3) «настрій» вибірка з дівчат I курсу має середній бал 4,33, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,63, критерій Левіна $p = 0,870052$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат I та VI курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою хлопців II та III курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців II курсу має середній бал 4,48, вибірка з хлопців III курсу – середній бал 4,21, критерій Левіна $p = 0,063856$; 2) «активність» вибірка з хлопців II курсу має середній бал 4,92, вибірка з хлопців III курсу – середній бал 5,07, критерій Левіна $p = 0,063498$; 3) «настрій» вибірка з хлопців II курсу має середній бал 4,70, вибірка з хлопців III курсу – середній бал 4,64, критерій Левіна $p = 0,864115$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців II та III курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою дівчат II та III курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат II курсу має середній бал 4,55, вибірка з дівчат III курсу – середній бал 4,77, критерій Левіна $p = 0,102378$; 2) «активність» вибірка з дівчат II курсу має середній бал 4,94, вибірка з дівчат III курсу – середній бал 4,77, критерій Левіна $p = 0,575705$; 3) «настрій» вибірка з дівчат II курсу має середній бал 4,66, вибірка з дівчат III курсу – середній бал 4,55, критерій Левіна $p = 0,181825$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат II та III курсів не виявлено ($p = 0,1$).

У результаті порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою хлопців II та IV курсів на лабораторних навчальних заняттях, установлено, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців II курсу має середній бал 4,48, вибірка з хлопців IV курсу – середній бал 3,96. Виявлені статистично достовірні значущі відмін-

ності ($t = 2,867162$, $p = 0,005931$). Критерій рівності дисперсій Левіна вказує на те, що дисперсії двох розподілів статистично значущо різняться ($p = 0,630228$); 2) «активність» вибірка з хлопців II курсу має середній бал 4,92, вибірка з хлопців IV курсу – середній бал 5,00, критерій рівності дисперсій Левіна $p = 0,462380$; 3) «настрій» вибірка з хлопців II курсу має середній бал 4,70, вибірка з хлопців IV курсу – середній бал 4,60, критерій Левіна $p = 0,233190$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців II та IV курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Під час порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою дівчат II та IV курсів на лабораторних заняттях ми виявили, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат II курсу має середній бал 4,55, вибірка з дівчат IV курсу – середній бал 4,40, критерій Левіна $p = 0,328177$; 2) «активність» вибірка з дівчат II курсу має середній бал 4,94, вибірка з дівчат IV курсу – середній бал 4,85, критерій Левіна $p = 0,729741$; 3) «настрій» вибірка з дівчат II курсу має середній бал 4,66, вибірка з дівчат IV курсу – середній бал 4,45, критерій Левіна $p = 0,827656$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат II та IV курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою хлопців II та V курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців II курсу має середній бал 4,48, вибірка з хлопців V курсу – середній бал 4,46, критерій Левіна $p = 0,743610$; 2) «активність» вибірка з хлопців II курсу має середній бал 4,92, вибірка з хлопців V курсу – середній бал 4,93, критерій Левіна $p = 0,284314$; 3) «настрій» вибірка з хлопців II курсу має середній бал 4,70, вибірка з хлопців V курсу – середній бал 5,06, критерій Левіна $p = 0,642001$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців II та V курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою дівчат II та V курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат II курсу має середній бал 4,55, вибірка з дівчат V курсу – середній бал 4,66, критерій Левіна $p = 0,777996$; 2) «активність» вибірка з дівчат II курсу має середній бал 4,94, вибірка з дівчат V курсу – середній бал 4,83, критерій Левіна $p = 0,579007$; 3) «настрій» вибірка з дівчат II курсу має середній бал 4,66, вибірка з дівчат V курсу – середній бал 4,55, критерій Левіна $p = 0,941108$. Статистично достовірних відмінностей між показниками

самопочуття, активності й настрою дівчат II та V курсів не виявлено ($p = 0,1$).

У результаті порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою хлопців II та VI курсів на лабораторних навчальних заняттях установлено, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців II курсу має середній бал 4,48, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 4,33, критерій Левіна $p = 0,324715$; 2) «активність» вибірка з хлопців II курсу має середній бал 4,92, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 5,22, критерій Левіна $p = 0,096963$; 3) «настрій» вибірка з хлопців II курсу має середній бал 4,70, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 4,88, критерій Левіна $p = 0,028207$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців II та VI курсів не виявлено ($p = 0,1$).

У процесі порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою дівчат II та VI курсів на лабораторних заняттях ми виявили, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат II курсу має середній бал 4,55, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,54, критерій Левіна $p = 0,192920$; 2) «активність» вибірка з дівчат II курсу має середній бал 4,94, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,81, критерій Левіна $p = 0,658929$; 3) «настрій» вибірка з дівчат II курсу має середній бал 4,66, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,63, критерій Левіна $p = 0,483788$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат II та VI курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою хлопців III та IV курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців III курсу має середній бал 4,21, вибірка з хлопців IV курсу – середній бал 3,96, критерій Левіна $p = 0,128443$; 2) «активність» вибірка з хлопців III курсу має середній бал 5,07, вибірка з хлопців IV курсу – середній бал 5,00, критерій Левіна $p = 0,018215$; 3) «настрій» вибірка з хлопців III курсу має середній бал 4,64, вибірка з хлопців IV курсу – середній бал 4,60, критерій Левіна $p = 0,436499$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців III та IV курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою дівчат III та IV курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат III курсу має середній бал 4,77, вибірка з дівчат IV курсу – середній бал 4,40, критерій Левіна $p = 0,023977$; 2) «активність» вибірка з дівчат III курсу має середній бал 4,77, вибірка з дівчат IV курсу – середній бал

4,85, критерій Левіна $p = 0,411952$; 3) «настрій» вибірка з дівчат III курсу має середній бал 4,55, вибірка з дівчат IV курсу – середній бал 4,45, критерій Левіна $p = 0,134844$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат III та IV курсів не виявлено ($p = 0,1$).

У результаті порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою хлопців III та V курсів на лабораторних навчальних заняттях установлено, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців III курсу має середній бал 4,21, вибірка з хлопців V курсу – середній бал 4,46, критерій Левіна $p = 0,151171$; 2) «активність» вибірка з хлопців III курсу має середній бал 5,07, вибірка з хлопців V курсу – середній бал 4,93, критерій Левіна $p = 0,427157$; 3) «настрій» вибірка з хлопців III курсу має середній бал 4,64, вибірка з хлопців V курсу – середній бал 5,06, критерій Левіна $p = 0,806835$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців III та V курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Під час порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою дівчат III та V курсів на лабораторних заняттях ми виявили, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат III курсу має середній бал 4,77, вибірка з дівчат V курсу – середній бал 4,66, критерій Левіна $p = 0,069175$; 2) «активність» вибірка з дівчат III курсу має середній бал 4,77, вибірка з дівчат V курсу – середній бал 4,83, критерій Левіна $p = 0,332728$; 3) «настрій» вибірка з дівчат III курсу має середній бал 4,55, вибірка з дівчат V курсу – середній бал 4,55, критерій Левіна $p = 0,165811$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат III та V курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою хлопців III та VI курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців III курсу має середній бал 4,21, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 4,33, критерій Левіна $p = 0,582565$; 2) «активність» вибірка з хлопців III курсу має середній бал 5,07, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 5,22, критерій Левіна $p = 0,862223$; 3) «настрій» вибірка з хлопців III курсу має середній бал 4,64, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 4,88, критерій Левіна $p = 0,028803$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців III та VI курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою дівчат III та VI курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми з'ясували, що за шкалами: 1) «самопочуття»

вибірка з дівчат III курсу має середній бал 4,77, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,54, критерій Левіна $p = 0,644665$; 2) «активність» вибірка з дівчат III курсу має середній бал 4,77, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,81, критерій Левіна $p = 0,386797$; 3) «настрій» вибірка з дівчат III курсу має середній бал 4,55, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,63, критерій Левіна $p = 0,497071$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат III та VI курсів не виявлено ($p = 0,1$).

У результаті порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою хлопців IV та V курсів на лабораторних навчальних заняттях установлено, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців IV курсу має середній бал 3,96, вибірка з хлопців V курсу – середній бал 4,46. Виявлені статистично достовірні значущі відмінності ($t = -2,46030$, $p = 0,018185$). Критерій рівності дисперсій Левіна вказує на те, що дисперсії двох розподілів статистично значущо різняться ($p = 0,946208$); 2) «активність» вибірка з хлопців IV курсу має середній бал 5,00, вибірка з хлопців V курсу – середній бал 4,93, критерій рівності дисперсій Левіна $p = 0,102372$; 3) «настрій» вибірка з хлопців IV курсу має середній бал 4,60, вибірка з хлопців V курсу – середній бал 5,06, критерій Левіна $p = 0,600294$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців IV та V курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Під час порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою дівчат IV та V курсів на лабораторних заняттях ми виявили, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат IV курсу має середній бал 4,40, вибірка з дівчат V курсу – середній бал 4,66, критерій Левіна $p = 0,488418$; 2) «активність» вибірка з дівчат IV курсу має середній бал 4,85, вибірка з дівчат V курсу – середній бал 4,83, критерій Левіна $p = 0,821752$; 3) «настрій» вибірка з дівчат IV курсу має середній бал 4,45, вибірка з дівчат V курсу – середній бал 4,55, критерій Левіна $p = 0,887152$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат IV та V курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою хлопців IV та VI курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців IV курсу має середній бал 3,96, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 4,33, критерій Левіна $p = 0,486052$; 2) «активність» вибірка з хлопців IV курсу має середній бал 5,00, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 5,22, критерій Левіна $p = 0,040650$; 3) «настрій» вибірка з хлопців IV курсу має середній бал 4,60, вибірка з хлоп-

ців VI курсу – середній бал 4,8, критерій Левіна $p = 0,005773$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців IV та VI курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Порівнюючи середні значення показників самопочуття, активності й настрою дівчат IV та VI курсів на лабораторних навчальних заняттях, ми виявили, що за шкалами: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат IV курсу має середній бал 4,40, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,54, критерій Левіна $p = 0,041334$; 2) «активність» вибірка з дівчат IV курсу має середній бал 4,85, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,81, критерій Левіна $p = 0,878511$; 3) «настрій» вибірка з дівчат IV курсу має середній бал 4,45, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,63, критерій Левіна $p = 0,375496$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат IV та VI курсів не виявлено ($p = 0,1$).

У результаті порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою хлопців V та VI курсів на лабораторних навчальних заняттях установлено, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з хлопців V курсу має середній бал 4,46, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 4,33, критерій Левіна $p = 0,489198$; 2) «активність» вибірка з хлопців V курсу має середній бал 4,93, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 5,22, критерій Левіна $p = 0,401272$; 3) «настрій» вибірка з хлопців V курсу має середній бал 5,06, вибірка з хлопців VI курсу – середній бал 4,88, критерій Левіна $p = 0,018016$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою хлопців V та VI курсів не виявлено ($p = 0,1$).

У процесі порівняння середніх значень показників самопочуття, активності й настрою дівчат V та VI курсів на лабораторних заняттях ми виявили, що за показниками: 1) «самопочуття» вибірка з дівчат V курсу має середній бал 4,66, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,54, критерій Левіна $p = 0,128992$; 2) «активність» вибірка з дівчат V курсу має середній бал 4,83, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,81, критерій Левіна $p = 0,969715$; 3) «настрій» вибірка з дівчат V курсу має середній бал 4,55, вибірка з дівчат VI курсу – середній бал 4,63, критерій Левіна $p = 0,446990$. Статистично достовірних відмінностей між показниками самопочуття, активності й настрою дівчат V та VI курсів не виявлено ($p = 0,1$).

Висновки з проведеного дослідження.

У результаті проведеного дослідження визначені емпіричні показники емоційних станів студентів на лабораторних навчальних заняттях у закладах вищої освіти – самопочуття, активність, настрій. У хлопців і дівчат з I по

VI курси самопочуття має позитивні риси прояву. Студенти відчувають себе сильними, життєрадісними, оптимістичними. Найвищі показники за шкалою «самопочуття» спостерігаються в хлопців на II курсі, а в дівчат – на I і III курсах; найнижчі показники в хлопців і дівчат за цією шкалою на IV курсі навчання. У хлопців і дівчат з I по VI курси рівень активності має позитивні ознаки, у хлопців – більш позитивно виражені. У хлопців найвищі показники активності спостерігаються на I і VI курсах, у дівчат – на I курсі; найнижчі показники в хлопців – на II і V курсах, у дівчат – на III курсі. На лабораторних заняттях студенти активні, рухливі, швидкі, уважні, міркують, виконують різноманітні форми навчальної діяльності, відчувають захопленість, почуваються схвильовано. У хлопців і дівчат з I по VI курси рівень настрою має позитивні ознаки. Студенти характеризуються веселістю, працездатністю, гарним настроєм, спокійним психоемоційним станом. Найвищі показники за шкалою «настрій» спостерігаються в хлопців на V курсі, а в дівчат – на II і VI курсах; найнижчі показники в хлопців за цією шкалою – на III і IV курсах, у дівчат – на I курсі навчання.

Перспективою подальших досліджень убачаємо порівняння емоційних станів студентів на лекційних, семінарських і лабораторних заняттях з приділенням уваги гендерному аспекту дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барканова О.В. Методики діагностики емоціональної сфери. Красноярськ : Литера-принт, 2009. 237 с.
2. Березовська Л., Юрков О., Синишина М. Гендерні аспекти вибору професії студентами. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 4. С. 148–150.
3. Бююль А., Цефель П. SPSS: искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление скрытых закономерностей. Москва : ДиаСофт, 2005. 608 с.
4. Організація та проведення лабораторних, практичних та семінарських занять : методичні рекомендації для викладачів / І.С. Гриценко, С.В. Огарь, В.М. Кутєпова, І.І. Светочева. Харків : НФаУ, 2014. 28 с.
5. Діомідова Н.Ю. Психічні стани успішних та неуспішних студентів у ситуації іспиту. *Психологія і особистість*. 2016. № 1 (9). С. 119–128.
6. Ігумнова О.Б. Модель та програма психореєкції негативних психічних станів студентів ВНЗ. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. № 5 (36). С. 215–221.
7. Лис Ю.С. Дослідження функціонального стану студентів у процесі навчання. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2016. № 3 (48). С. 208–211.
8. Теслюк В.М., Погорілий О.А. Методика проведення лабораторних занять у ВНЗ. *Вісник Національ-*

ного університету оборони України. 2013. № 2 (33). С. 147–150.

9. Al-Sheeb B.A., Abdulwahed M.S., Hamouda A.S. Impact of first-year seminar on student engagement, awareness, and general attitudes toward higher education. *Journal of Applied Research in Higher Education*. 2018. № 10 (1). P. 15–30.

10. Bewick V., Cheek L., Ball J. Statistics review 7: Correlation and regression. *Crit Care*. 2003. № 7 (6). P. 451–459.

11. Hewson E.R.F. Students' Emotional Engagement, Motivation and Behaviour Over the Life of an Online Course: Reflections on Two Market Research Case Studies. *Journal of Interactive Media in Education*. 2018. № 1 (10). P. 1–13.

12. McCluskey A., Ghaaliq Lalkhen A. Statistics I: data and correlations. *Continuing Education in Anaesthesia Critical Care & Pain*. 2007. № 7 (3). P. 95–99.

13. Mukaka M. A guide to appropriate use of Correlation coefficient in medical research. *Malawi Med J*. 2012. № 24 (3). P. 69–71.

14. Ratner B. The correlation coefficient: Its values range between +1/-1, or do they? *Journal of Targeting, Measurement and Analysis for Marketing*. 2009. № 17. P. 139–142. URL: <https://doi.org/10.1057/jt.2009.5>.

15. Student Attraction, Persistence and Retention in STEM Programs: Successes and Continuing Challenges / A. Sithole, E.T. Chiyaka, P. McCarthy, D.M. Mupinga, B.K. Bucklein, J. Kibirige. *Higher Education Studies*. 2017. № 7 (1). P. 46–59.